

Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek

a regionális kutatások periodikus kiadványa, az észak-magyarországi regionális fejlesztés szakmai folyóirata

Megjelenik félévenként az Észak-magyarországi Regionális Kutatásokért Alapítvány, a Miskolci Egyetem Világ- és Regionális Gazdaságtan Intézet és a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Kereskedelmi- és Iparkamara támogatásával.

A folyóiratban megjelent tanulmányokat két független szakértő lektorálta és ajánlotta közlésre.

XII. évfolyam 1. szám

www.strategiaifuzetek.hu

Felelős kiadó:

Dr. Nagy Zoltán
intézetigazgató egyetemi docens
Miskolci Egyetem, Világ- és Regionális
Gazdaságtan Intézet, Miskolc

Szerkesztőség:

Észak-magyarországi
Regionális Kutatásokért Alapítvány
E-mail: emorka1@gmail.com
www.emorka.hu

A szerkesztő bizottság tagjai:

Prof. Dr. Benedek József	(geográfus, egyetemi tanár, az MTA külső tagja, Babes-Bolyai Tudományegyetem Földrajztudományi Kar, Kolozsvár)
Bihall Tamás	(közgazdász, elnök, BAZ Megyei Kereskedelmi és Iparkamara)
Dr. Elekes Tibor	(geográfus, egyetemi docens, Miskolci Egyetem, Műszaki Földtudományi Kar, Földrajz Intézet)
Prof. Dr. Kerekes Sándor	(közgazdász, egyetemi tanár, Budapesti Corvinus Egyetem, Gazdálkodástudományi Kar)
Prof. Dr. Kocziszky György	(közgazdász, egyetemi tanár, Miskolci Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Világ- és Regionális Gazdaságtan Intézet)
Dr.habil Kotics József	(kulturális antropológus, egyetemi docens, Miskolci Egyetem, Bölcsészettudományi Kar)
Prof. Dr. Vincze Mária	(közgazdász, nyugalmazott egyetemi tanár, Babes-Bolyai Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar, Kolozsvár)

Főszerkesztő:

Prof. Dr. G. Fekete Éva (geográfus, egyetemi tanár, Miskolci Egyetem, Gazdaságtudományi Kar VRGI)

Szerkesztők:

Dr. Lipták Katalin (közgazdász, egyetemi adjunktus, Miskolci Egyetem, Gazdaságtudományi Kar VRGI)
Siposné Dr. Nándori Eszter (közgazdász, egyetemi adjunktus, Miskolci Egyetem, Gazdaságtudományi Kar VRGI)
Dr. Tóth Géza (geográfus, egyetemi docens, Miskolci Egyetem, Gazdaságtudományi Kar VRGI)

Technikai szerkesztők:

Vizkeleti Anna

Nyomdai munkák

MAXIMA CS-A

Nyomdai és Kereskedelmi Szolgáltató Kft.

ISSN 1786-1594

Tartalomjegyzék / Contents

TANULMÁNYOK

<i>Marien Anita</i>	4
A területi identitás magatartási megnyilvánulásai, különös tekintettel a költözési szándéokra és annak magyarázatára	
<i>Dabasi-Halász Zsuzsanna - Hegyi-Kéri Ágnes</i>	17
„Fel/eltörekvő” generáció migrációja Miskolcon	
<i>Molnár Judit – Gál-Szabó Lajos – Siskáné Szilasi Beáta – Mohos Mária– Dudás Gábor – Vadnai Péter</i>	27
Legújabb trendek a magyarországi kivándorlásban	
<i>Hegedűs Gábor – Lados Gábor</i>	38
A remigrációval kapcsolatos európai és magyarországi nemzeti politikák elemzése	

TÉNYKÉP

<i>Alpek B. Levente</i>	50
A munkaerőpiaci-területi mobilitás vizsgálatának új dimenziói, kutatási módszerei és azok alkalmazása	
<i>Bogárdi Tünde</i>	60
Jövőorientáció-vizsgálat a hevesi fiatalok körében	
<i>Kóródi Tibor – Siskáné Szilasi Beáta</i>	71
Az Észak-magyarországi túrázók turisztikai mobilitási szokásai	

MŰHELY

<i>Dabasi-Halász Zsuzsanna</i>	80
Egy európai kutatás kezdetén – a MOVE projekt bemutatása	
<i>Kuttor Dániel</i>	84
Akadémiai együttműködés a technológiatranszferért a magyar-szlovák-román-ukrán határtérségben	
<i>G.Fekete Éva</i>	85
Társadalmi innováció generálása Borsod-Abaúj-Zemplén megyében	

KITEKINTŐ

<i>Turainé Vurom Brigitta - Dabasi-Halász Zsuzsanna</i>	87
Migráció gazdasági haszna, a hazautalások kérdései a XXI század elején	

ANGOL NYELVŰ ÖSSZEFOGLALÓK / SUMMARIES	96
---	----

Szerkesztői előszó
(Preface)

A régió tudományos műhelyeiben folyó kutatásokat követve, már kb. két éve feltűnt, hogy megnövekedett a migrációval foglalkozó vizsgálatok száma. Nem véletlenül, hiszen a népesség ideiglenes és állandó vándorlása, az ingázás, a más városba, a más országba költözés ugyan már évtizedek óta mindennapi életünk középpontjában áll, az új évszázadban azonban mintha minden másként lenne, mint korábban.

A 70-es és 80-as évek tömeges városi munkavállalása megszűnt, a munkavállalásban új mobilitási irányok tűntek fel: városiak ingáznak az elnéptelenedő kistelepülésekre, lestrapált személyautók szállítják a városba, vagy éppen fordítva – a vidéki építkezésekre a munkásokat, tömeges a külföldi munkavállalás. A 80-es években elcsendesült városba áramlás ismét felerősödött, de már távolabbi települések a célpontok. Az intenzív elvándorlás immár a városokat is sújtja, választ kell adni a „karcsúsodásból” adódó kihívásokra. A vándorlás továbbra is szelektív, egyes népességcsoportokat kiemelten érint. Itt nem csak a képzett fiatalokra, de komplett családokra, majd őket, ill. az unokákat követve a nagyszülők generációjára is gondolnunk kell. Erőteljes vidékről a nők elvándorlása. Megélenkült azonban a vidék felé irányuló turizmus. Ezen folyamatok okainak keresésére és következményeinek érzékeltetésére vállalkoztak jelenlegi számunk szerzői.

Képet kaphatunk a területi identitás és a migráció kapcsolatáról, a miskolciak, ezen belül a barna övezetben élők mobilitásáról és migrációs döntéseik hátteréről, a remigrációs politikákról, a hevesi kistérség fiataljainak vándorlásait megszabó jövőképükről, a megye turisztikai mobilitásának új irányairól. A Kedves Olvasó tájékoztatást kap a Miskolci Egyetemen folyó három kutatásról és kitekinthet a külföldre költözők hazautalásainak európai mintázatára.

A téma kijelölésekor még nem gondoltuk, hogy egy év alatt is mennyit nő a választás aktualitása. Így nincsenek friss adataink a régióból, megyéből külföldre vándorlókról, a menekültek – régiókat eddig kevésbé érintő – áradatára vonatkozó vizsgálatokról sem tudunk beszámolni.

Az írásokban azonban közös az észak-magyarországi régióhoz, annak jellemző problémáihoz való – legtöbbször közvetlen – kötődés. Miközben láthatóan azonos kérdések érdeklik a szerzőket, a szerkesztőt is meglepte, hogy az egymáshoz témában és térben is közel zajló kutatások vezetői láthatóan semmit nem tudnak egymás munkájáról, feltárt eredményeiről.

Legyen tehát folyóiratunk ezen száma a regionális szakmai kapcsolatok kiépítésének eszköze, miközben természetesen – reményeink és a lap missziója szerint – a regionális stratégiák formálódásához is háttér-információkat tud nyújtani.

Prof. Dr. G.Fekete Éva
szerkesztő

Molnár Judit – Gál-Szabó Lajos – Siskáné Szilasi Beáta – Mohos Mária– Dudás Gábor – Vadnai Péter

Legújabb trendek a magyarországi kivándorlásban⁴

A tanulmány egy négy éves projekt első 16 hónapjának kutatási eredményeit foglalja össze. Közismert, hogy Magyarországról az elmúlt években megnövekedett a kivándorlók száma. Sajnos erről pontos adatok nem ismertek, éppen ezért fontos az olyan terepi vizsgálat, amelyet ennek a projektnek a keretében végeztünk. Az alábbi kérdésekre kerestük a választ: milyen a kivándorlási szándéka a mai magyar lakosoknak; van-e ennek területi különbsége, ha igen, akkor ennek hátterében mi lehet; illetve milyen demográfiai jellemzőkkel írhatók le a kivándorolni készüők az itthon maradni akarókkal szemben.

Kulcsszavak: népességföldrajz, nemzetközi vándorlás, magyarországi kivándorlás
*JEL-Kód:*F22, P25

Bevezetés

A nemzetközi migráció egyre jobban az érdeklődés középpontjába kerül, ahogy a globalizáció egyre több területet érint a világon. Míg 2007-ben a világ össznépességének 3%-a (200 millió ember) vett részt nemzetközi vándorlásban (Castles, S. - Miller, M. J. 2009), 2013-ban már 3,2%-a, azaz 231 millióan élnek szülőhazájukon kívül. A nemzetközi vándorlásban résztvevők aránya 1960-ban 2,6%-át jelentette a Föld népességének, és számuk alig haladta meg a 77 millió főt, azaz 53 év alatt háromszorosára nőtt ez az érték.

Gondolhatnánk úgy, hogy a népesség számának részesedéséből a 3,2% elenyésző jelentőséggel bír, de ha figyelembe vesszük a vándorlás földrajzi sajátosságait, akkor láthatjuk, hogy komoly társadalmi, gazdasági, politikai problémákat jelenthet a nemzetközi migráció és annak következménye. Jellemzően egy-egy szűkebb földrajzi térben jelennek meg, illetve hosszútávon nem kiszámíthatóak ezek a folyamatok, így nagyon felkészületlenül érinthetik mind a kibocsátó, mind a befogadó térségeket.

A nyugati szakirodalom figyelme érthető módon a bevándorlás leírására (PORTES, A. – BÖRÖCZ, J. 1989, PORTES, A. – ZHOU, M. 1993, BOYLE, P. - HALFACREE, K. - ROBINSON, V. 1998, ZELINSKY, W. - LEE, B. A. 1998, DANIELS, R. 2004, CASTLES, S.- MILLER, M. J. 2009, SCHEFFER, P. 2011, és mások) és az általa kiváltott társadalmi és gazdasági konfliktusokra (HARDWICK, S. W. 1993, PORTES, A. –RUMBAUT, R. G. 2001, 2006;HARDWICK, S. W. 2008, BERRY, J. W. 2011, és mások), valamint az egyes bevándorló csoportok jellemzőinek vizsgálatára irányul (OPPENHEIMER, R. 1985, HARDWICK, S. W. 1993, MARTINEZ, 1994, SKOP, E. H. 2001, MARTIN, P. 2002, HAINES, D. W. 2002, KISHINEVSKY, V. 2004, KOPNINA, H. 2005, ALBA, R. 2006, WOLTMAN K, - NEWBOLT, K. B. 2009, ROBILA, M. 2010, és mások). Magyarországot sokkal kisebb mértékben érinti a külföldi állampolgárok bevándorlása (RÉDEI, M. 1998, SIK, E. 1999. EKÉNÉ ZAMÁRDI, I. 2002, RÉDEI, M. – KINCSES, Á. 2008, ILLÉS, S. 2008, 2009, LANGERNÉ RÉDEI, M. – ILLÉS, S. – KARÁCSONYI, D. – KINCSES, Á. 2011, és mások), ráadásul jelentékeny részét a magyar anyanyelvű külföldiek Magyarországra történő migrációja alkotja. Azonban körülbelül 2007-2008 óta egyre jelentősebb mértékű a hazánkban kirajzó külföldön munkát vállalók száma.

⁴ A kutatás az OTKA 109449 sz. projekt támogatásával készült.

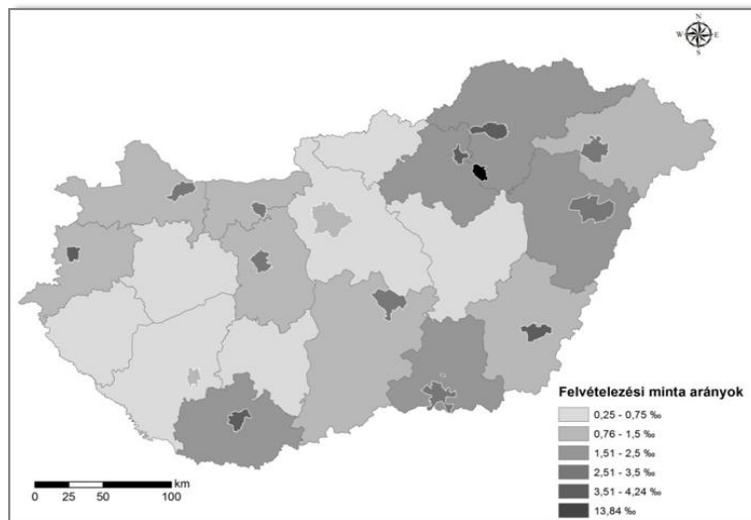
Felvetődik a kérdés, hogy ez a folyamat hosszabb távon és földrajzi területenként hogyan érinti hazánkat. Történelmi távlatokban nézve, tudjuk, hogy több kivándorlási hullám is elérte már az országot korábban. Laikusként is sejthetnénk, és nem csak a média közvetítése által, hanem mivel egyre több olyan család van ma hazánkban, amelyeknek legalább egy tagja a szűkebb vagy tágabb rokonságából külföldön él, hogy Magyarország újra bekapcsolódott a nemzetközi migrációba, méghozzá állampolgárainak elvándorlásával. De vajon mennyire van ez a lehetőség a köztudatban? Mennyire gondolnak arra a hazánkban élők, hogy el lehet külföldre is menni? Ez a dolgot a magyarországi legújabb kori elvándorlásról, az emberek kivándorlási szándékáról kíván egy betekintő képet nyújtani.

Magyarország népessége előregedő, ami azt jelenti, hogy ahhoz, hogy képes legyen eltartani az egyre növekvő idős korosztályt is, ahhoz inkább arra lenne szüksége az országnak, hogy ide vándoroljanak a fiatalok, munkaképes korúak más országokból, nem arra, hogy a magyar állampolgárok elhagyják hazánkat. De kik azok, akik elvándorolnak, és miért szeretnének elmenni? Illetve melyek a legfontosabb célországok és azok miért vonzóak? A kutatás jelen állapotában arra voltunk kíváncsiak, hogy milyen a kivándorlási szándéka a mai magyar lakosoknak, van-e ennek területi különbsége, ha igen, akkor ennek hátterében mi lehet, illetve milyen demográfiai jellemzőkkel írhatók le a kivándorolni készülnők az itthon maradni akarókkal szemben.

A projekt első évében 5354 főt kérdeztünk meg az ország 15 városában: Budapesten 1136, Szegeden 487, Miskolcon 472, Pécsen 428, Nyíregyházán 409, Debrecenben 377, Győrött 347, Kecskeméten 286, Egerben 279, Mezőkövesden 278, Szombathelyen 231, Székesfehérvárott 195, Tatabányán 193, Békéscsabán 180 és Kaposváron 56 személyt 17 és 83 év között, és az átlagéletkor 35 év volt a megkérdezettek körében. Továbbá készítettünk egy online kérdőíves felvételezést is, amelyet a magyarországi felsőoktatási intézményekhez juttattunk el. Erre 3360 értékelhető válasz érkezett, 19 és 65 év közöttiektől, akiknek az átlagéletkoruk 27 év volt. A kérdőívesek 2013 szeptember és 2014 júliusa között folytak. Nem valószínűségi mintavételezést alkalmaztunk, bár a felvételezési helyszíneket többlépcsős valószínűségi mintavételezéssel választottuk ki, ahol csak a nagyobb városokat vettük bele a mintavételi keretbe. Az online kérdőívesek esetében viszont úgy jártunk el, hogy minden felsőoktatási intézménybe elküldtük ezeket és a beérkezett, önkéntesen kitöltött kérdőíveket dolgoztuk fel.

A jelenkori kivándorlás területi aspektusai az empirikus vizsgálat alapján

A megkérdezettek lakóhely szerinti megoszlása szőrt elhelyezkedésű, de az ország keleti felében sűrűbb előfordulású, mint a nyugatiban. Arra a kérdésre kerestük a választ, hogy a felvételezésben résztvevők hány százaléka az, aki tervezi, hogy kivándorol és mennyi az, akinek megfordult már a fejében, hogy elhagyná az országot, de a konkrét tettekig, előkészületekig még nem jutott el. Az eredményeket egyrészt a felvételezési helyeken lakók, illetve azokon a településeken élők válaszai alapján mutatjuk be, ahol több mint 50 fő válaszolt a kérdésünkre; másrészt pedig az egyes megyékben élő összes megkérdezett válaszai alapján szemléltetjük. Az egyes megyékre vonatkoztatva a lekérdezési arány a vizsgált korcsoport teljes számához viszonyítva 1-2 ezrelék között volt. Ez alól 6 megye képez kivételt: Nógrád (0,4 ezrelék), Pest (0,7 ezrelék), Somogy (0,5 ezrelék), valamint Tolna, Veszprém és Zala, amely megyékben csak 0,3 ezrelékes mintával tudtunk dolgozni. A 15 felvételezés helyszínül szolgáló városban a lakosság 3 és 4 ezrelékes mintáit kaptuk, kivételt jelent Budapest, ahol, csak 1,3 és Kaposvár, ahol 1,1 ezrelékes arányt értünk el, valamint Mezőkövesd, ahol pedig 13,8 ezrelékes mintánk volt (1. ábra).

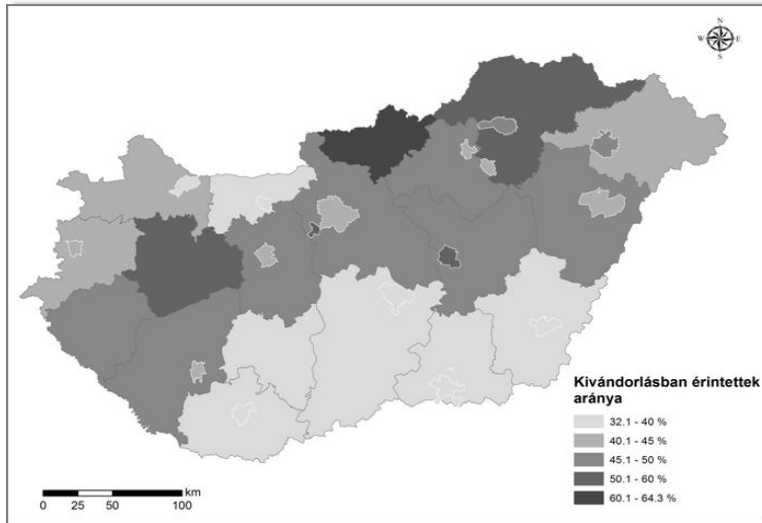

1. ábra: A megkérdezettek megoszlása megyénként és a felvételezés városaiban a vizsgálati populáció korcsoportjainak arányában

Forrás: saját felvételezés

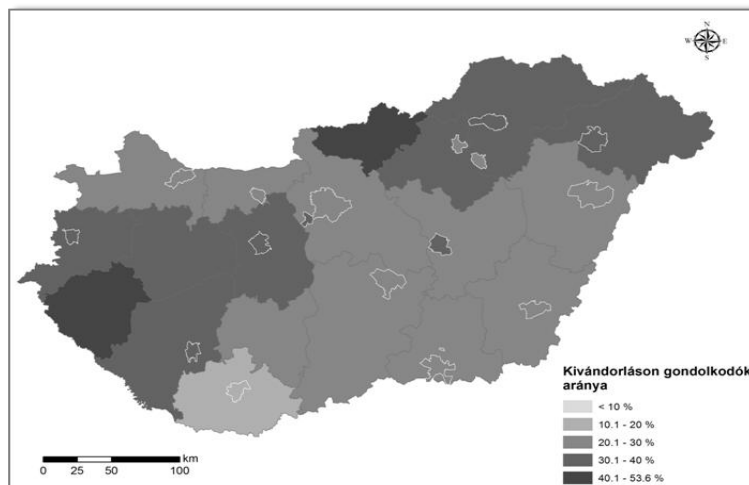
Ha a kivándorlásban valamennyire érintetteket nézzük (azaz azokat, akiknek konkrét tervük van a kiköltözésre, külföldi munkavállalásra, stb., illetve azokat, akik gondolkoznak azon, hogy elhagyják az országot), akkor azt tapasztaljuk, hogy 30% alá sehol sem megy ennek a csoportnak az aránya. A legmagasabb értékeket a vizsgálat települések vonatkozásában Szolnok és Érd (a megkérdezettek 52,17%-a), valamint Miskolc (48,95%) esetében tapasztaltuk. A megyék esetében magas arányokat láthatunk Nógrád, Veszprém és Borsod – Abaúj- Zemplén megyékben, ahol 50 % feletti azoknak a válaszadóknak a részesedése, akik érintettek a nemzetközi vándorlásban vagy annak gondolatában. További 4 megyében is ehhez az értékhez közelített a megkérdezettek körében azok aránya, akik vagy készülnek már az ország elhagyására vagy megfordult már a fejükben annak gondolata. Ezek a következő megyék: Jász – Nagykun – Szolnok (49,38%), Zala (49,28%), Heves (48,97%) és Somogy (48,57%). Ám láthatjuk, hogy csak néhány olyan megye vagy település van az országban, ahol 40% alatt lenne ennek a csoportnak az aránya (2. ábra). Az elvándorlási szándék a legalacsonyabb 5 déli (Baranya, Tolna, Bács-Kiskun, Csongrád és Békés) valamint Komárom-Esztergom megyékben, az ezekben található kiemelt vizsgálati településeken, valamint Győrben. Tudjuk, hogy a válaszadók közel 50%-a gazdasági okokra (kevés jövedelem, munkaerőhiány, 16. ábra) hivatkozott, mint taszító tényezőre, az ország kivándorlási jelenségének vonatkozásában. Ám a nemzetközi vándorlás szakirodalma is hangsúlyozza, hogy az elvándorlási helyek nem feltétlenül esnek egybe a legszegényebb területekkel (SASSEN, S. 1988). A mi vizsgálataink is azt mutatták, hogy nem tudunk teljes mértékben párhuzamot vonni a megyék gazdasági helyzete és a kivándorlási szándék között, de némi összefüggés azért megfigyelhető.

Ha a munkanélküliek és a foglalkoztatottak vonatkozásában hasonlítjuk össze a kivándorlási szándékot (de meg kell jegyezni, hogy a munkanélküliek száma elég kicsi a foglalkoztatottakhoz képest a mintánkban, csak 6,6%, a foglalkoztatottaké pedig 36,3 %) akkor nagyon nagy különbség van a két csoport között a kivándorlási szándék tekintetében (2. ábra). A közeljövőben kivándorolni készülok között háromszor olyan magas az arány a munkanélküliek körében, mint a foglalkoztatottnál, a kivándorláson gondolkozők aránya is jelentősen nagyobb a munkanélküliek esetében.

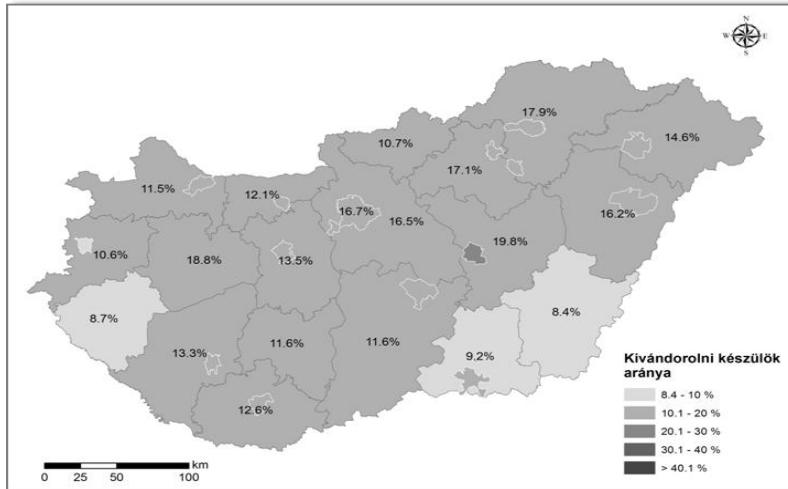

2. ábra: A kivándorlásban érintett összes megkérdezett arányának területi megoszlása
 Forrás: saját felvételezés

A kivándorlásban még csak gondolkodók jóval nagyobb arányt képviselnek a mintában, mint azok, akik már döntésre jutottak az ország elhagyására vonatkozóan (3-4. ábra). Azok aránya, akiknek a fejében már komolyabban megfordult, hogy alternatíva lehet problémáik megoldására az idegen országban való boldogulás lehetősége, 19–53% között mozog megyénként. Legalacsonyabb ez az érték Baranyában, legmagasabb Nógrádban, de a megyék 68%-ában közel 30%, vagy a feletti az ebbe a csoportba tartozók aránya, ami mindenképpen elgondolkodtató, még akkor is, ha közülük csak kevesen jutnak el a végleges döntésig, hogy kivándoroljanak.

3. ábra: A kivándorlásban még csak gondolkodók megoszlása a megkérdezettek körében
 Forrás: saját felvételezés

4. ábra: A kivándorlás előtt állók (akik a közeljövőben el kívánják hagyni az országot) megoszlása a megkérdezettek körében

Forrás: saját felvételezés

Még homogénebb képet kapunk a földrajzi megoszlás tekintetében akkor, ha azt vizsgáljuk, hogy kik azok, akik már konkrét elhatározásra jutottak a kivándorlásra vonatkoztatva (4. ábra). Az értékek 8,7% (Zala megye) és 19,75% között mozognak (Jász – Nagykun – Szolnok megye). A megyék közel 40%-ában 15% és 20% közötti értékeket kaptunk, ami azt mutatja, hogy a kivándorlási szándék továbbra is magas az országban, és különösen magas az észak - keleti részében az országnak, Pest megyétől Hajdú – Bihar megyéig. Érdekes módon Nógrád megyét kivéve, ahol viszont kiugróan magas a kivándorláson még csak elgondolkodottak aránya (53%), ami arra is mutathat, hogy kissé fáziskésésben van az itt lakók attitűdje a többi térségbeliekhez képest, de innen is várható egy nagyobb kivándorlási hullám megindulása a jövőt illetően.

A kivándorlásban valamilyen mértékben érintettek területi megoszlását nézve azt láthatjuk, hogy a potenciális kivándorlók megoszlása viszonylag egyenletes, de felfedezhető az ország észak – keleti megyéiben élők körében egy erősebb hajlandóság. Összességében úgy tűnik, hogy néhány déli megye az, amely csak kisebb mértékben érintett a folyamatban, de mindenhol a megkérdezettek 30%-a valamilyen mértékben potenciális kivándorlónak nevezhető.

Összesített eredmények különböző jellemzők tükrében

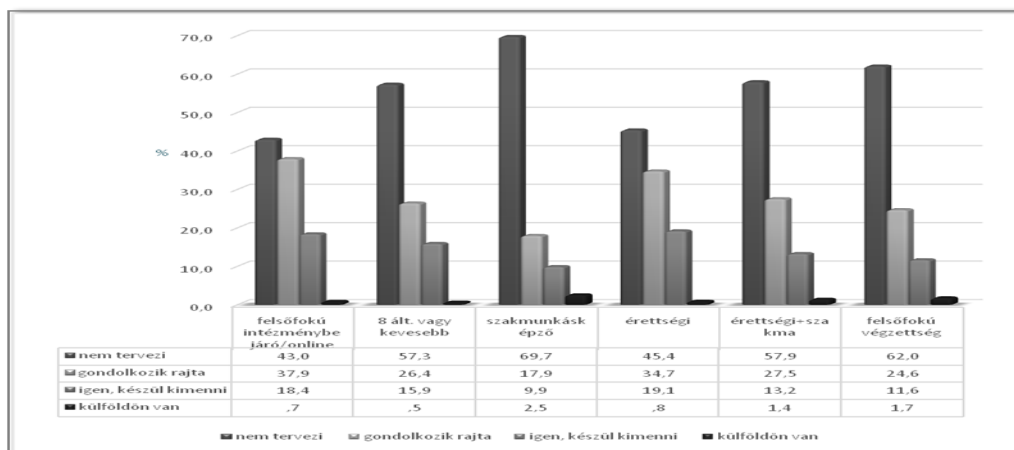
A felvételezésben résztvevő 8714 válaszadó alig több, mint fele (55,8%-a) mondta azt, hogy nem tervezi azt, hogy külföldre költözzön, 1, 3%-a már külföldön él, 14,6%-a az aki konkrétan tervezi a kivándorlást és 28,3%-a fontolóra vette, hogy esetleg elhagyná az országot a közeljövőben. Ugyan valószínűsíthető, hogy még azok közül sem fog mindenki elmenni, akik már készülődnek elhagyni az országot, mégis nagyon magas azok aránya, akik valamilyen mértékben érintettek a nemzetközi kivándorlásban vagy annak gondolatában. Ez komoly veszélyt jelenthet az ország gazdasági és társadalmi helyzetére vonatkoztatva. Az előzőekben leírtak során láthattuk, hogy melyek azok az országrészek, ahol igazán magas azoknak az aránya, akiket potenciális kivándorlónak lehet tekinteni (ideértve azokat is, akik könnyen válhatnak azzá, mert gondolkodnak az ország elhagyásán), de azt is láthattuk, hogy nagyon nagy területi különbségek valójában nincsenek. Ebben a fejezetben azt mutatjuk be, hogy felvételezésünk alapján milyen jellemzőkkel írhatók le a potenciális kivándorlók a többiekhez viszonyítva. A megkérdezettek egy jelentős százaléka felsőfokú intézménybe járó diák volt, hiszen az online kérdőívvezés őket célozta meg. Ez a csoport szándékosan kapott nagyobb hangsúlyt a kutatásban, mivel a fiatalok,

a képzettek, elvesztése okozza az egyik legnagyobb problémát a kibocsátó országoknak. A nemzetközi vándorlásban résztvevők között, a szabad vándorlások esetében (azaz a kényszervándorlásokat nem figyelembe véve), legtöbbször azt látjuk, hogy a fiatalabb korosztály képviselteti a legnagyobb arányban magát a kivándoroltak között. (A projekt későbbi vizsgálatai talán majd meg tudják ezt erősíteni, amikor a kutatási célcsoportot maguk a migránsok fogják képezni.) Ennél az oknál fogva az iskolai végzettség és a kivándorlási szándék összefüggéseinek vizsgálatánál a kimutatásban külön csoportban szerepeltetjük az online kérdőívezés eredményeit a többitől (5. ábra). Közülük majd 20% az, aki konkrétan azt tervezi, hogy külföldre távozik, 38%-uk pedig még gondolkozik rajta. Ez nagyon magas arányt jelent, a kivándorlási szándék ebben a csoportban a legmagasabb. A legalacsonyabb ez az érték a szakmunkásképzővel rendelkezők körében, majd őket követi a legmagasabb iskolai végzettségűek (felsőfokú végzettséggel), és a legalacsonyabb (8 általános vagy kevesebb) rendelkezők csoportjai (5. ábra).

Ugyan a felsőfokú végzettséggel rendelkezők nem a legerősebb potenciális kivándorlási csoport, de egyrészt, a jelenleg felsőfokú intézménybe járók között nagyon magas a nemzetközi migrációs hajlandóság, másrészt, ha az ország csak 10 %-át veszíti el a felsőfokú végzettjeinek, az is óriási veszteség egy olyan országnak, ahol az egyik legerősebb tőke a humán erőforrás.

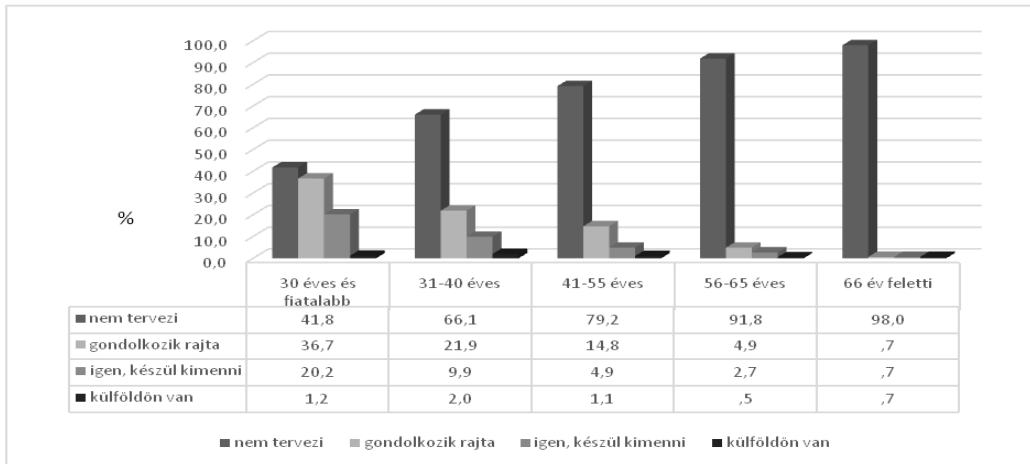
A mintánkban a fiatal korosztály képviselői felülreprezentáltak. Ez, ahogy írtuk korábban is, szándékos volt, az említett okok miatt. A 6. ábra jól mutatja, hogy minél fiatalabb korosztályról beszélünk, annál nagyobb a kivándorlási hajlandóság. Az emigrálni készülő körében szinte minden egyes általunk vizsgált kohorsz esetében megkétszereződik a kivándorolni készülőök száma, ahogy az egyre fiatalabb korcsoportokat nézzük (5. ábra). Ez megerősíti a korábbi feltételezést, hogy a kivándorlásban Magyarországon is a fiatalabb korosztály jobban érintett, mint az idősebbek.

A megkérdezettek gazdasági aktivitása és a kivándorlási hajlandóság közötti összefüggés szintén jól látható. A tanulók (ideértve a PhD hallgatókat is) körében a legnagyobb az emigrálási szándék, és a legkisebb a nyugdíjasok körében. A munkanélküliek esetében vannak a legtöbben azok, akik már konkrétan tervezik az ország elhagyását, ahogy erről már korábban is szoltunk (6. ábra).

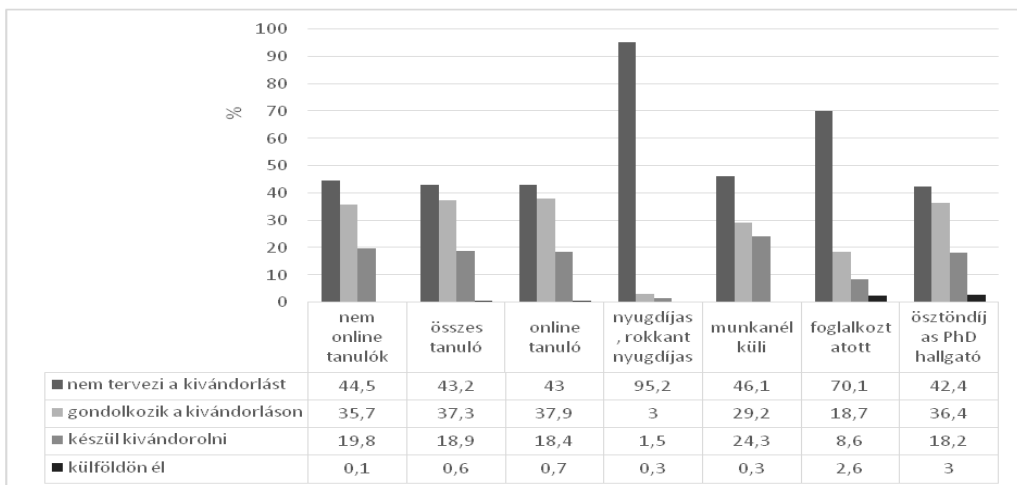

5. ábra: A kivándorlási szándék a megkérdezettek iskolai végzettsége alapján

Forrás: saját felvételezés

6. ábra: A kivándorlásban érintettek megoszlása a megkérdezettek korcsoportjainak bontásában
 Forrás: saját felvételezés

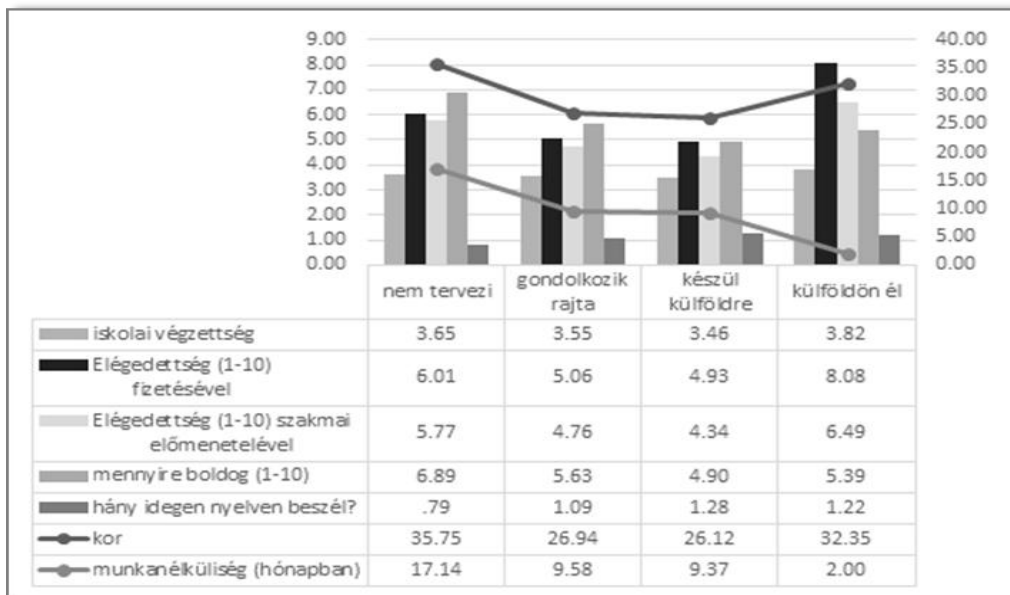
7. ábra: Kivándorlási hajlam a megkérdezettek gazdasági aktivitása alapján
 Forrás: saját felvételezés

Láthatjuk, hogy a fiatalok, tanulók körében a legmagasabb a nemzetközi migrációra való hajlam. (gyakorlatilag nagyon hasonló a kivándorlási szándék - 54,6% és 56,3% közötti - a különböző diákcsoportok vonatkozásában, amely csoportok a felvételezés módja és a státuszuk alapján tagolódnak a mintánkban). Ők azok, akik legkevésbé látnak jó lehetőséget arra, hogy jövőjüket Magyarországon képzeljék el. Ez az egész hazai társadalom számára nagyon veszélyes helyzet. Akkor, amikor éppen a fiatalok száma erősen fogyatkozó a természetes fogyás következtében, arányuk egyre csökken az idős generációhoz képest, akkor ezt a csökkenést még az elvándorlás is tetézi éppen a leginkább reprodukív korosztályban. Amennyiben ezt az elvándorlási hullámot nem lehet megállítani, akkor ez katasztrofális következményekkel járhat az ország számára mind demográfiai, mind gazdaságiilag.

A kivándorlási hajlandóság szerint alkotva csoportokat, azaz ha azt vizsgáljuk meg, hogy azok, akik nem akarnak kivándorolni, illetve azok, akik gondolkoznak rajta és azok, akik készülnek arra, hogy elhagyják az országot, milyen jellemzőkkel írhatók le, akkor azalábbiakat mondhatjuk el róluk (8. ábra). (Negyedik csoportként feltüntettük a már kivándoroltakat is, de itt

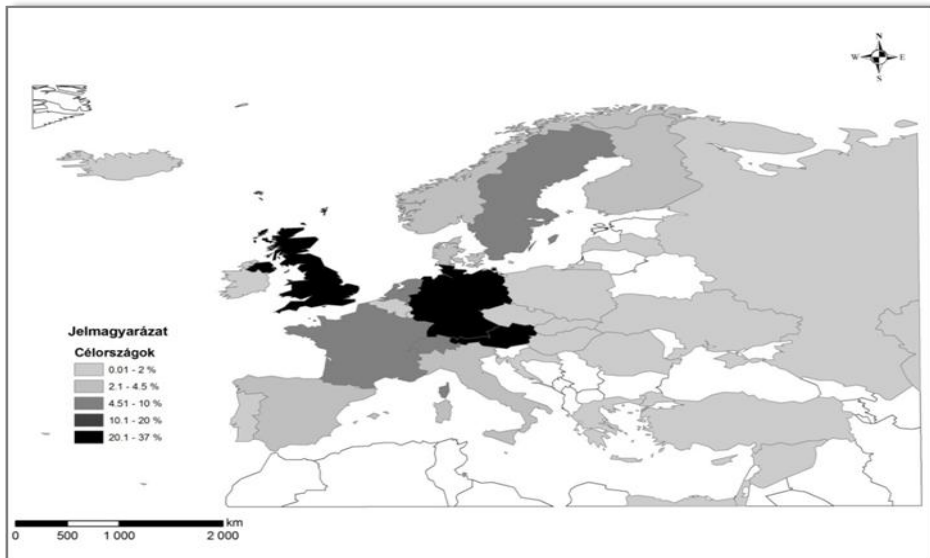
hangsúlyoznunk kell, hogy nagyon kis csoportról van szó, akik a felvételezés időpontjában éppen Magyarországon tartózkodtak és véletlenül beleestek a mintába, ezért az elemzésnél nem vesszük őket figyelembe). Az átlagéletkor két csoport esetében a legalacsonyabb, akik gondolkoznak a kivándorlason, és akik az országot már készülnek elhagyni. Az iskolai végzettség magasabb azok körében, akik nem kívánnak a nemzetközi migrációban részt venni, de ha figyelembe vesszük, hogy a kivándorolni készülőkhöz nagyon magas arányban vannak a tanulók, akkor ez a kép már nem is olyan biztató. Azok, akik el kívánják hagyni az országot vagy már megfordult a fejükben ennek lehetősége, érezhetően jobb nyelvismerettel rendelkeznek, mint azok, akik hazánkban képzelik el a jövőjüket, de a különbség nem jelentős. Minél kevésbé boldog valaki, annál nagyobb esélye van arra, hogy az emigráció lehetősége felmerüljön az életében. Ugyanez vonatkozik az elégedettségi vizsgálatokra is, minél elégedetlenebb valaki helyzetével (munkahelyi előmenetel, fizetés) annál valószínűbb, hogy el kívánja hagyni az országot. Az is elmondható, hogy azok, akik már hosszabb ideje munkanélküliek, azok már kevésbé mobilisak (8. ábra).

A kivándorlási célországok között első helyen Németország szerepel 37%-kal azok körében, akik valamilyen módon érintettek a kivándorlásban (azaz akik gondolkoznak rajta és azok, akik készülnek arra, hogy a közeljövőben elhagyják az országot, 9. ábra). Szorosan mögötte áll az Egyesült Királyság 36,1%-kal, majd őket követi 24,3%-kal Ausztria. Az Egyesült Királyság annak ellenére csak a második helyen áll, hogy az angol nyelvet több, mint kétszer annyian beszélik (56,7 %-a a megkérdezetteknek), mint a németet (26,4 %-a a válaszadóknak). Érdekes azt is megnézni, hogy a kivándorlásban érintettek körében, akik beszélnek németül, azoknak 56,3%-a jelölte meg célországnak Németországot, 37,1%-a Ausztriát és 1,6%-a Svájcot. Azok között, akik angolul tudnak, 44,5%-uk gondolkozna az Egyesült Királyságon, 15,8%-uk az Egyesült Államokon, 4,1%-uk Kanadán, 3,8%-uk Ausztrálián és csak 2,5%-uk Írországon, mint potenciális befogadó helyen (egy megkérdezett megjelölhetett egyszerre több nyelvet, és több célországot is).

8. ábra: A megkérdezettek kivándorlási szándéka néhány demográfiai és attitűdbeli viszonylatban

Forrás: saját felvételezés

9. ábra: A legnépszerűbb célországok a megkérdezettek körében

Forrás: saját felvételezés

Ezek alapján valószínűsíthető, hogy a célországok kiválasztásában több tényező is szerepet játszhat, így a beszélt nyelven túlmenően (ami semmiképpen sem meghatározó tényező) az adott ország gazdasági helyzete és migrációs-politikai jellemzője, valamint földrajzi közelsége is. Természetesen kitapintható a láncmigráció folyamata is a magyarországi nemzetközi migrációs szándékokban. Az emigrálásban érintettek 61,2%-ának van rokona, barátja a célországban, és a felvételezésünk arra mutatott rá, hogy ezek a kapcsolatok a befogadó helyeken minden esetben segítséget is jelentenek a potenciális kivándorlóknak.

A taszító tényezők sokfélék, de legfontosabbak és a legjelentősebbek a megélhetéssel kapcsolatos problémák, így a kevés fizetés, rossz anyagi helyzet (a kivándorlásban érintettek 72,2%-a jelezte ezt) és a munkanélküliség, pályakezdési nehézségek (35,9%). Ezeknél kisebb szerepet játszanak olyan tényezők, mint a megbecsültség és a lehetőségek hiánya (11,5%) vagy a kedvezőtlen politikai helyzet, a demokrácia csorbulása (11,4%). De megemlítették néhányan a kedvezőtlen hangulatot, pesszimizmust (9%), a rossz állapotban lévő egészségügyet (2,9%), a diszkriminációt, korrupciót (5%), a bizonytalan jövőt (6%), stb.

A vonzó tényezők között a kedvező gazdasági és anyagi lehetőségek a legfontosabbak (közel 70%-a a válaszadóknak ezt jelölte meg). Jelentős még a kivándorlási hely idejében, vonzásában a jobb munkahelyi körülmény és a kedvezőbb karrierépítési lehetőségek (24,3%), a tudásvágy (18,8%), a turisztikai jelleg (16,6%), a jobb életszínvonal (14,5%), a több megbecsülés (11,7%), a pozitív szemlélet (10,1%) valamint a rokoni kapcsolatok (6,4%).

Összegzés

A tanulmány empirikus vizsgálatokra támaszkodva mutatta be a magyarországi kivándorlási hajlandóságot. A megkérdezettek 44,2%-a valamilyen módon érintett a vándorlásban és közülük 14,6%, aki a közeljövőben tervezi is elhagyni az országot és további 28,3%-a a válaszadóknak gondolkodik az emigráción, mint lehetőségen. Ezek óriási számok még akkor is, ha ennek a szóban forgó 44%-nak csak a negyede hagyja el az országot. Ráadásul egyértelműen látható, hogy szelektív vándorlásról kell beszélnünk, ami a fiatal generációt érinti, különösen magas az arány a jelenleg tanulók körében, akik többnyire felsőoktatási intézménybe járnak. A potenciális kivándorlók általában elégedetlenek a fizetésükkel, bizonytalanok és kilátástalannak érzik a

helyzetüket, kevésbé boldogok. Térbeli elhelyezkedésüket jellemzi, hogy gyakorlatilag az egész országban magas az elvándorlásban érintettek aránya, de legkedvezőtlenebb a helyzet az ország észak-keleti régiójában. A legkisebb elvándorlási potenciált tapasztaltuk a dél-nyugati, déli megyékben.

Az eredmények arra hívják fel a figyelmet, hogy nagy bajban van az ország, ha nem képes ezt a folyamatot megállítani, megfordítani, gyakorlatilag demográfiai katasztrófa fenyegeti Magyarországot, figyelembe véve azt, hogy a fiatalok aránya alaphelyzetben is sokkal alacsonyabb, mint ami biztosítani tudná a harmonikus egyensúlyt a fiatal és az idős generáció között. Ha ezek a fiatalok valóban elmennek és nem fognak néhány év múlva visszajönni hazánkba, annak tragikus következményei lehetnek a gazdaságra és a társadalomra. A kutatás további szakaszában a már kivándorolt honfitársainkat kérdezzük meg, azt, hogy miért hagyták el az országot, hogy érzik magukat a befogadó helyen, tervezik-e, hogy hazaköltöznek, és ha igen, akkor mikor.

Irodalom

- ALBA, R. (2006): Mexican Americans and the American Dream. *Perspectives on Politics*, Vol. 4, No. 2 pp. 289-296.
- BERRY, J. W. (2011): Immigrant Acculturation. Psychological and Social Adaptation. *Identity and Participation in Culturally Diverse Societies. A Multidisciplinary Perspective*. Wiley-Blackwell 2011, 383p.
- BOYLE, P. - HALFACREE, K. - ROBINSON, V. (1998): Exploring Contemporary Migration. Longman, p. 282
- CASTLES, S.- MILLER, M. J. (2009): *The Age of migration. International Population Movements in the Modern World*. Fourth Edition, The Guilford Press, New York London, 369 p.
- DANIELS, R. (2004): *Guarding the Golden Door. American immigration policy and immigrants since 1882*. Hill and Wang. New York, 328 p.
- EKÉNÉ ZAMÁRDI, I. (2002): International Migration in Central Europe. *Borders and Cross-Border Cooperation in the Central European Transformations Countries* (ed.) Süli-Zakar, I. Debrecen. pp. 291-299.
- HAINES, D. W. (2002): Binding the Generations: Household Formation Patterns among Vietnamese Refugees. (in) *International Migration Review*, Vol. 36. No. 4. pp. 1194-1217
- HARDWICK, S. W. (1993), Russian Refuge: religion, Migration, and Settlement on the North American Pacific Rim. Chicago: University of Chicago Press, 237 p.
- HARDWICK, S. W. (2008): "Slavic Dreams: Post-Soviet Refugee Identity and Adaptation in Portland, Oregon" (in) *Immigrants Outside Megalopolis: Ethnic Transformation in the Heartland*. R. C. Jones, ed. London: Lexington Books, pp. 25-42.
- ILLÉS, S. (2008): In direct estimation on the types of international elderly migration in Hungary. (in) *Romanian Review on Political Geography* Vol 8. No 1. pp.55-63
- ILLÉS, S. (2009). Magyarország munkaerővonzása. In: Magyarország vonzásában. KSH NKI Kutatási jelentések, 85. Budapest, p. 216.
- KISHINEVSKY, V. (2004): Russian Immigrants in the United States. Adapting to American Culture. LFB Scholarly Publishing LLC New York. 259 p.
- KOPNINA, H. (2005): East to West Migration. Russian Migrants in Western Europe. *Research in Migration and Ethnic Relations Series*. Ashgate 2005, p. 243.
- LANGERNÉ RÉDEI, M. – ILLÉS, S. – KARÁCSONYI, D. – KINCSES, Á. (2011): Ukrán Állampolgárok Magyarországon. Európai Integrációs Alap, Printpix Nyomda, p. 237.

- MARTIN, P. (2002): Mexican Workers and U.S. Agriculture: The Revolving Door. *International Migration Review*, Vol. 36. No. 4. pp. 1124-1142.
- MARTINEZ, O. J. (1994): *Border People – The University of Arizona Press Tucson & London*, 352 p.
- OPPENHEIMER, R. (1985): Acculturation or Assimilation: Mexican Immigrants in Kansas, 1900 to World War II (in) *The Western Historical Quarterly*, Vol. 16, No. 4 pp. 429-448
- PORTES, A. – BÖRÖCZ, J. (1989): Contemporary Immigration: Theoretical Perspectives on Its Determinants and Modes of Incorporation. (in) *International Migration Review*, Vol. 23, No. 3, Special Silver Anniversary Issue: International Migration an Assessment for the 90's (Autumn, 1989), pp. 606-630
- PORTES, A. – ZHOU, M. (1993): The New Second Generation: Segmented Assimilation and Its Variants. (in) *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 530, Interminority Affairs in the U. S.: Pluralism at the Crossroads (Nov., 1993), pp. 74-96
- PORTES, A. – RUMBAUT, R. G. (2001): *Legacies. The Story of the Immigrant Second Generation*. University of California Press. p.406
- PORTES, A. – RUMBAUT, R. G. (2006): *Immigrant America* (3rd edition). University of California Press. 300 p.
- RÉDEI, M. – KINCSES, Á. (2008): A szomszédból érkező migránsok hatása a hazai gazdasági és társadalmi különbségekre. *Közép Európai Közlemények, Geográfusok, regionalisták, és történészek tudományos szemléje*. 1. évf. 1. szám. pp. 3-17.
- RÉDEI, M. (1998): A tőke, az áru és a munkaerő áramlása. *Migráció II*. KSH, Budapest, pp. 71-83.
- ROBILA, M. (2010): *Eastern European Immigrant Families*. Routledge, Taylor & Francis 182p.
- SASSEN, S. (1988): *The Mobility of Labor and Capital. A Study in International Investment and Labor Flow*. Cambridge, University Press, 224p.
- SCHEFFER, P. (2011): *Immigrant Nations*. Polity Press, Cambridge. p.389.
- SIK, E. (1999): Migrációs potenciál a mai Magyarországon. In: A munkaerő migrációja és az Európai Unió. *Európai Tükör*, 61 szám. pp. 93-118.
- SKOP, E. H. (2001): Race and Place in the Adaptation of Mariel Exiles. *International Migration Review*, Vol. 35, No. 2. pp 449-471
- WOLTMAN, K. – NEWBOLD, K. B. (2009): Of Flights and Flotillas: Assimilation and Race in the Cuban Diaspora. *The Professional Geographer*, 61:1, pp. 70-86
- ZELINSKY, W. - LEE, B. A. (1998): Heterolocalism: An Alternative Model of the Sociospatial Behaviour of Immigrant Ethnic Communities. *International Journal of Population Geography* 4. pp 281-298.